

Πολύστρατος: «Περί αλόγου καταφρονήσεως»

Εισήγηση του Μπάμπη Πατζόγλου στον Κήπο Αθηνών στις 28-02-2013

Ο Πολύστρατος

Ο Πολύστρατος ήταν μαθητής του Επίκουρου και Φιλόσοφος. των Ελληνιστικών χρόνων Μετά τον Έρμαρχο, που τον όρισε ο ίδιος ο Επίκουρος, ως καθηγεμόνα του Κήπου όπως σαφώς μας αναφέρει στην διαθήκη του, τον διαδέχθηκε ο Πολύστρατος. Δυστυχώς δεν γνωρίζουμε τίποτα γι' αυτόν. Αλλά υποθέτουμε πως σαν Επικούρειος και ηγέτης του Κήπου, θα ήταν προσηνής, ανθρωπιστής, φίλος... κ.τ.λ. Από τα έργα του, σώζονται μόνο όσα βρέθηκαν στην βίλα των παπύρων στο Herkulaneum και είναι τα εξής: α) Μερικά αποσπάσματα από το περίφημο βιβλίο του «Περί αλόγου καταφρονήσεως), και β) ίχνη από το βιβλίο του «Περί Φιλοσοφίας». (P.Herc. 336/1150)

Αρχαίο κείμενο

Φυσιολογήσαντας δ' ορθώς περί πάντων τούτων μόνως έστι [τ]ην αλήθειαν συνιδείν. Και γαρ τα δυνατά και αδύνατα, είτε κατά ουσίαν ει[τε κα]τα δ[ύν]αμιν ή [ενε]ργειαν [ην]τιναούν, ούτως μόνως έστιν κατ[α]νοήσαι και τα μέχρι [ι] ποσού δυνατά ή μη [δυ]νατά υ[πά]ρχειν ή ποιεί[ν] τι ή μή πο]ιείν και τα ψευ[δή των] κατά τους μύθ[ους ή τα]ς των πολλ[ών] δόξ[ας] παραδ[εδομένων] ή και [κε]ν[ώς κ]ατά ονδήπο[τε] π[αρ]αδεδομ[ένων...] * * * π[ά]ντα φόβ[ο]ν ή πάσα υποψία μ[ά]τα[ι]ον αφαιρεί. Ωσαύτω[ς δ]ε και τα λοιπά ψυχής πάθη πανθ' όσα παρά κενάς και ψευδείς δόξας εγγ[ι]νεται. Και μόνη τον ελεύθερον βίον παρασκευάζει θαρρήσασης της διανοίας εκ πάντων των αιτιών όσα ταραχήν επιφέρει κ[εν]ώς και πάσης αγνοίας τε και απάτης και ψευδοδοξία[ς] απολυθ[είσ]ης, όπερ ην [τ]έλος [τ]ου [αρί]στου βίου.
[col. 5b 9 to 7a 8]

Ερμηνεία κατά λέξη

Και όσοι ασχολούνται με τη φύση ορθολογικά , υπάρχει μόνο ένας τρόπος να καταλάβουν από κοινού την αλήθεια για όλα αυτά. Επειδή και τα δυνατά και τα αδύνατα είτε στην ουσία τους είτε στη δυναμική τους είτε στην ενέργειά τους μερικά ήταν ανέκαθεν έτσι, λοιπόν, ώστε έτσι μόνο κατανοούνται και εκείνα που είναι μέχρι ενός ορίου δυνατόν ή δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν ή να δημιουργούν κάτι ή να μην δημιουργούν κάτι και τα ψέματα που μας παραδίδονται στους μύθους και στις απόψεις των πολλών ή και τα κατά οποιονδήποτε τρόπο κούφια λόγια που μεταδίδονται
Αφαιρεί κάθε φόβο και κάθε μάταιη υποψία. Και με τον ίδιο τρόπο μεταβάλλει και τα υπόλοιπα πάθη της ψυχής, όλα όσα προκύπτουν σε κούφια και ψευδείς απόψεις. Και ετοιμάζει αυτή η ίδια μόνη της την ελεύθερη ζωή όταν ο

νους με θάρρος αντιμετωπίζει όσα απ' όλες αυτές τις αιτίες φέρνουν ταραχή με κενό τρόπο και αφού εγκαταλείπει και κάθε άγνοια και απάτη και ψεύτικη δοξασία, το οποίο ήταν το τέλος της άριστης ζωής.

Ελεύθερη Ερμηνεία

Πολύστρατος: Περί αλόγου καταφρονήσεως = Περί αλόγου καταφρονήσεως = για την άμυαλη περιφρόνηση (της φύσης)

Και όσοι ασχολούνται με τη φύση ορθολογικά, υπάρχει μόνο ένας τρόπος να καταλάβουν από κοινού την αλήθεια για όλα αυτά τα φυσικά φαινόμενα. Επειδή και τα φανερά και τα άδηλα ανέκαθεν ήταν έτσι, είτε στην ουσία τους είτε στη δυναμική τους είτε στην ενέργειά τους. Διότι, έτσι μόνο κατανοούνται και εκείνα που είναι μέχρι ενός ορίου φανερά και εκείνα που δεν είναι φανερά και εκείνη η ύπαρξη ατόμων που δημιουργεί κάτι φανερό και εκείνη που δημιουργεί κάτι αφανές. Καθώς όμως τα ψέματα που περνάνε και μέσα απ' τους μύθους, και μέσα από τις απόψεις των πολλών και μέσα από τα κούφια λόγια που μεταδίδονται με οποιονδήποτε τρόπο Η ασχολία με αυτά τα φυσικά φαινόμενα αφαιρεί τον κάθε φόβο και την κάθε μάταιη καχυποψία. Και με τον ίδιο τρόπο μεταβάλλει τα υπόλοιπα πάθη της ψυχής, εκείνα που προκύπτουν με κούφια και με ψευδείς απόψεις. Και ετοιμάζει η ψυχή, από μόνη της, την ελεύθερη ζωή, όταν ο νους με θάρρος αντιμετωπίζει όλες αυτές τις αιτίες που φέρνουν με ψεύτικο τρόπο ταραχή. Αυτό το γεγονός είναι ο καταληκτικός σκοπός της ισορροπημένης ζωής, εγκαταλείποντας κάθε άγνοια, κάθε απάτη και κάθε ψεύτικη δοξασία.

Μας λέει λοιπόν ο Πολύστρατος, ότι μόνο με την ορθολογική ασχολία της φύσης μπορούμε να καταλάβουμε την αλήθεια για τα φυσικά φαινόμενα. Και για να κατανοήσουμε τα φυσικά φαινόμενα, πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τον αλάνθαστο νόμο της αναλογίας του μεγάλου μας δασκάλου. Ο νόμος της αναλογίας του Δασκάλου, μας λέει, πως ό,τι συμβαίνει σ' αυτά που φαίνονται το ίδιο συμβαίνει και σ' αυτά που δεν φαίνονται.

Με αυτό τον τρόπο από τα φανερά εμπεδώνονται εύκολα και τα μη φανερά. Επιπλέον, αποκρυπτογραφώντας τα λόγια του και συγκεκριμένα: «και εκείνη η ύπαρξη ατόμων που δημιουργεί κάτι φανερό και εκείνη που δημιουργεί κάτι αφανές», βλέπουμε ότι ο Πολύστρατος τοποθετεί στο ίδιο επίπεδο και τα έμψυχα και τα άψυχα και τα σώματα που φαίνονται και εκείνα που δεν φαίνονται.

Με λίγα λόγια μας λέει, ότι ο κόσμος μας, που τον αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις, είναι ένα σύνολο από έμψυχα όντα και από άψυχα πράγματα. Μεγάλα σώματα και μικροσωματίδια. Και ό,τι συντίθενται από ενώσεις ατόμων.

Επίσης μας λέει, ότι η διαφορετική ένωση των ατόμων είναι αυτή που δημιουργεί τόσο τον έμψυχο κόσμο όσο και τα άψυχα πράγματα.

Καθώς επίσης και ότι, οι ιδιότητες των ατόμων μεταβάλλονται όταν ενωθούν. Για παράδειγμα το νερό, που δημιουργείται από δύο εκρηκτικά στοιχεία το Οξυγόνο και το Υδρογόνο, έχει διαφορετικές ιδιότητες απ' ό,τι έχουν αυτά τα στοιχεία. Ή το κύτταρο, που αυτοδιασπάται και δημιουργεί ένα πολυκύτταρο οργανισμό, έχει τελείως διαφορετική συμπεριφορά απ' ό,τι όταν ήταν μονοκύτταρο. Δηλαδή ο πολυκύτταρος οργανισμός συμπεριφέρεται διαφορετικά από έναν μονοκύτταρο.

Επιπροσθέτως, μας λέει ότι η πολυπλοκότητα των ενώσεων των ατόμων εξηγεί τη διαφορά από τα έμψυχα και από τα άψυχα.

Με αυτόν λοιπόν τον τρόπο, μπορούμε να εξηγήσουμε και την ύπαρξη των ατόμων, και τα άδηλα, και τα μη φανερά.

Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο εξηγούμε και την ύπαρξη άλλων κόσμων σε άλλους πλανήτες.

Όμως ο πολύς ο κόσμος, είτε τα περιφρονεί όλα αυτά, είτε δεν ασχολείται με αυτά, είτε αρέσκεται σε μύθους. Του αρέσουν τα ευχάριστα ψέματα, παρά οι άβολες αλήθειες. Και αυτό δεν συμβαίνει μόνο στην έρευνα της φύσης αλλά και στον κοινωνικό τομέα.

Ναι, δεν θέλει να γίνει υπεύθυνος, δεν θέλει να γίνει κύριος του εαυτού του. Αλλά του αρέσει να τον κατευθύνουν.

Φαντάζεται, μέσα στην ανευθυνότητά του, ότι δεν θα έχει σκοτούρες, ότι δεν θα έχει έγνοιες.

Και αυτές τις αναθέτει στους λίγους και σ' αυτούς που θα του πλάσουν τον πιο όμορφο μύθο, που θα του δικαιολογεί την ύπαρξή του.

Παρασύρεται δηλαδή από την άγνοιά του χωρίς να καταλαβαίνει, αδαής όπως είναι, ότι μ' αυτόν τον τρόπο οδηγείται στην ταραχή και στη σκλαβιά.

Και όμως, με λίγη κούραση ή με λίγο πόνο, θα απαλλαγεί οριστικά από αυτόν τον πονοκέφαλο, απ' αυτές τις σκοτούρες. Αρκεί να θελήσει να καταλάβει ορισμένα πράγματα. Εδώ ο Επίκουρος μας αναφέρει σαφώς στην επιστολή προς Μενοικέα ότι θα πρέπει, ορισμένες φορές, να επιδιώκουμε τον πόνο για να έχουμε μετά την ηδονή, να έχουμε την αταραξία. Μας λέει λοιπόν κατά λέξη: « Και προτιμάμε, πολλές φορές, τους πόνους από τις ηδονές, αν, ύστερα από πολύχρονη περίοδο βασανιστικών πόνων, επέρχεται ακόμα μεγαλύτερη ευχαρίστηση¹».

Και μας λέει, παρακάτω, ο Πολύστρατος επιβεβαιώνοντας τα ανωτέρω, ότι με τη γνώση της φύσης απελευθερώνεται η ψυχή από κάθε φόβο και κάθε δοξασία. Και αλλάζει τα πάθη της ψυχής που προκύπτουν από τα ψέματα που μας λένε οι ψευδοεπιστήμονες, που τα χρησιμοποιούν για δικό τους όφελος. Και μεταβάλλει τον κάθε φόβο, τον κάθε πανικό ή την κάθε τρομοκράτηση, σε αφοβία, σε αταραξία και σε ηδονή.

Σήμερα, οι περισσότεροι άνθρωποι ξέρουν, λίγο ως πολύ, το πώς λειτουργεί η φύση και δεν τρομάζουν από τα φυσικά φαινόμενα. Γι' αυτό, στη θέση της, έχουν αναπτυχθεί η Πολιτική, η Προπαγάνδα και η Κυβερνητική.

¹ Νίκος Ψυρούκης: Ο Επίκουρος και η Εποχή μας

Οι πονηροί χειριστές τους καθλώνουν τους περισσότερους από εμάς και μας καταπτοούν με τον τρόπο. Την ξέρετε όλοι την συνεχή και ανελέητη προπαγάνδα και δεν χρειάζεται να σας υπενθυμίσω ούτε τι έλεγαν, ούτε να σας φέρω την επικαιρότητα επί τάπητος.

Αν όμως είμαστε υπεύθυνοι και γνώστες τόσο των φυσικών φαινομένων όσο και των κοινωνικών, αν προσπαθήσουμε να δούμε τι συμβαίνει στα φανερά, τότε θα καταλάβουμε τι συμβαίνει και σ' αυτά που δεν φαίνονται. Ή πάλι, αν καταλάβουμε τι είναι η πολιτική, τότε θα αποσυρθούμε εθελοντικά στο δικό μας κόσμο, με την πύλη του όμως ανοιχτή σ' όσους θέλουν να προσέλθουν. Αυτή ακριβώς η προϋπόθεση σίγουρα οδηγεί καταληκτικά στο να βιώσουμε ισορροπημένη και ευτυχισμένη ζωή. Γιατί, όπως μας λέει ο Πολύστρατος, αρκεί να ξέρουμε, να γνωρίζουμε και να μη επηρεαζόμαστε από μύθους, άγνοια, απάτη και ψεύτικες απόψεις. Διότι οι ψευδοφιλόσοφοι, οι ψευδοεπιστήμονες, οι πολιτικοί, την δουλειά τους κάνουν και όπως βλέπουμε την κάνουν καλά. Εμείς όμως γιατί τσιμπάμε; Εμείς γιατί τους ακολουθούμε; Ας γνωρίσουμε λοιπόν την δύναμή μας, διότι, αν δεν τους ακολουθούσαμε, αν δεν τους πιστεύαμε, αν ήμασταν κύριοι του εαυτού μας, δεν θα υπήρχαν.

Μία διαφορετική ερμηνεία:

Είναι δυνατόν μόνο γι' αυτούς που έχουν μελετήσει την επιστήμη της φύσης με το σωστό τρόπο να έχουν μία ευρεία αντίληψη της αλήθειας για όλα αυτά τα πράγματα. Μόνο μ' αυτό τον τρόπο μπορεί κάποιος να αντιληφθεί τα πράγματα που είναι δυνατά ή αδύνατα, και μέχρι ποίου σημείου μπορούν ή δεν μπορούν να υπάρχουν, να κατανοήσει τα λάθη που μεταφέρονται μέσω των μύθων ή των λαϊκών δοξασιών ή μέσω κάποιου λανθασμένου τρόπου σκέψης. Έτσι διώχνει οποιοδήποτε φόβο και κάθε μάταιη καχυποψία και ομοίως όλες τις άλλες παρηγοριές της ψυχής που μπορεί να προκύψουν με τις λανθασμένες ή ψευδείς δοξασίες. Έτσι μόνο αυτή η αντίληψη οδηγεί στην αληθινή ελευθερία της ζωής όταν το μυαλό έχει πειστεί και έχει ξεφύγει από όλες τις αιτίες που φέρνουν ψευδοδοξία (κενότητα) από την άγνοια που δημιουργείται από τις ψευδείς δοξασίες γεγονός που είναι ο καταληκτικός σκοπός της άριστης ζωής.

28-02-2013

Μπάμπης Πατζόγλου